

Sint-Pauluskrantje

SPECIAAL

28^{ste} jaargang | nr. 5
augustus 2018



EUCHARISTIEVIERINGEN AUGUSTUS 2018

Zondag 5 augustus - 10.30u - Gildemis "Den Crans" voorgegaan door pastoor Paul Scheelen.

Op 5 augustus viert Schuttersgilde Den Crans haar jaarlijkse plechtige gildemis. De mis wordt opgeluisterd door titularis-organist Nicolas De Troyer en Steven Serluppens, trompet.

Zondag 12 augustus - 10.30u - orgelmis voorgegaan door pastoor Paul Scheelen. Preek door Paul Bistiaux.

Met titularis-organist Nicolas De Troyer.

Woensdag 15 augustus - 10.30u - orkestmis Maria-Tenhemelopneming voorgegaan door pastoor Paul Scheelen.



Hoewel het orkestmissenjaar 2018 een sterk accent legt op de barokmuziek - dit zal niet verwonderen bij Antwerpen Barok 2018, Rubens inspireert - kunnen we dit jaar onze traditie om de *Messe Solennelle en l'honneur de Sainte-Cécile* uit te

voeren, niet zomaar naast ons neerleggen. 2018 is immers ook een Charles Gounod feestjaar. De "componist met de soutane" werd 200 jaar geleden geboren, hij stierf 125 jaar geleden. Soli zijn sopraan Elise Gäbele, tenor Denzil Delaere - het is steeds uitkijken naar dat hemels mooie "Sanctus" - en bas-bariton Wilfried Van den Brande.

Als vanouds zal ook August De Boecks "O Beata Mater" weerklinken en zal



deChorale weer het beste van zichzelf geven. Soli, deChorale en de Sint-Paulus Sinfonietta staan onder de inspirerende leiding van kapelmeester Ivo Venkov.

Zondag 19 augustus - 10.30u - Gregoriaanse mis voorgedaan door pastoor Paul Scheelen.

Dankzij de residentie van de "Schola Gregoriana Cantabo" heeft het Gregoriaans in Sint-Paulus sinds twee jaar terug zijn plaats gevonden. Dit fel gewaardeerde ensemble zorgt op zondag 19 augustus opnieuw voor Gregoriaanse verstillings.

Zondag 26 augustus - 10.30u - gebedsdienst voorgedaan door diaken Frank Morlion.

Prachtige orgelmuziek die naadloos aansluit op de liturgie en toch telkens weer verrast. Dat zijn, in een notendop, de orgelmissen die titularis-organist Nicolas De Troyer de Sint-Paulusgemeenschap met grote regelmaat aanbiedt.

LIEF EN LEED IN ONZE PAROCHIEGEMEENSCHAP

Gedoopt:

Yuna Monfort 8 juli 2018

Overleden:

Jacques Wirtz uitvaart 28 juli 2018



NACHT VAN DE MUSEA - ZATERDAG 4 AUGUSTUS 2018 DE SINT-PAULUSKERK: SITE VAN SCHOONHEID, RUST EN BEZINNING SINDS 1260.

Voor de Nacht van de Musea 2018 hebben we een parcours uitgetekend dat je in contact brengt met de waarden die de dominicaner monniken in 1260 mee naar deze plek brachten en die de Sint-Pauluskerk nog altijd hoog in het vaandel draagt. Het is een gewijde plaats, dat zeker, maar er is vanaf het begin een grote aandacht geweest voor schoonheid en kunst en dat mogen wij in stand houden en tonen. De deuren gaan open om 19u en sluiten om 01u. Schaf je polsbandje best in voorverkoop aan: <http://www.museumnacht.be/>



Je begint je tocht langs de poort aan de Veemarkt, door de gang naar de kerkdeur. Achter die deur schuilt één van de mooiste gotische kerken, een schatkamer vol met barokke kunst. Wandel door naar de kloostergangen, waar in de westelijke gang een kunstenaarsduo op je wacht. Kristo & Kristo verklaren hun beeld, **de Bewening van het Zonnekind**. Wie is dat Zonnekind en waarom ligt ze precies op die plek?

Wijzer dan voorheen wandel je terug de kerk in, waar gidsen voor je klaar staan om te vertellen over de geschiedenis van

het gebouw en de kunstwerken, tijdens je tocht naar de crypte.

Ondertussen luister je naar de **hemelse klanken** die op je neerdalen.

Om het half uur geven drie kunstenaars afwisselend het beste van zichzelf: sopraan Valerie Van Roey en bas-bariton Wilfried Van den Brande beroeren je met hun stemmen; Peter Van de Velde (titularis-organist van de kathedraal) doordringt de Sint-Pauluskerk met muziek van het historische orgel.





De gidsen zullen je vooral wijzen op de schitterende schilderijenreeks in de noordelijke zijbeuk. Het is een wereldunicum: de 15 mysteriën. Nergens anders ter wereld vind je in één kerk topwerken van Rubens, Van Dyck en Jordaens naast elkaar. Vierhonderd jaar geleden hebben elf schilders deze taferelen uit het leven van Jezus en Maria geschilderd. Stel

vragen aan de gidsen en aan jezelf: waarom hangt deze reeks op die plaats, wat betekent dat detail, waarom port die engel met blote tenen in de zijde van Jacobus?

Je wordt geleid langs het hoogkoor, die oude, mooie plek, waar de monniken hun gebeden zongen. Het deurtje naar de crypte wenkt, een steile stenen trap kronkelt naar beneden. Voorzichtig wandel je langs de verweerde grafstenen en over de hobbelige vloer, die ongeveer het niveau van de drie meter lager gelegen eerste kerk uit 1276 aanduidt. Een smalle gang gaat schuin omhoog naar een poortje.



Je bent terug buiten, in de voormalige boomgaard van het dominicanerklooster. De kloosterruïne staat feeëriek achter de bomen. Werp nog een blik op het imposante hoogkoor en de barokke toren, voor je door de poort aan de Sint-Paulusstraat naar buiten wandelt.

Je wilt zeker terugkomen en al dat moois nog eens rustig bekijken, of een mis bijwonen, of een orkestmis beluisteren? Dat kan. We zijn tot 31 oktober **elke dag open** voor bezoek, van 14u tot 17u (in de winter enkel in het weekend). Elke zondag is er een mis om 10u30, steeds met muzikale begeleiding. Op kerkelijke feestdagen wordt er door koor en orkest een orkestmis uitgevoerd. Voor meer informatie en details kan je de volgende bronnen raadplegen:

<http://muziekinsintpaulus.be/>

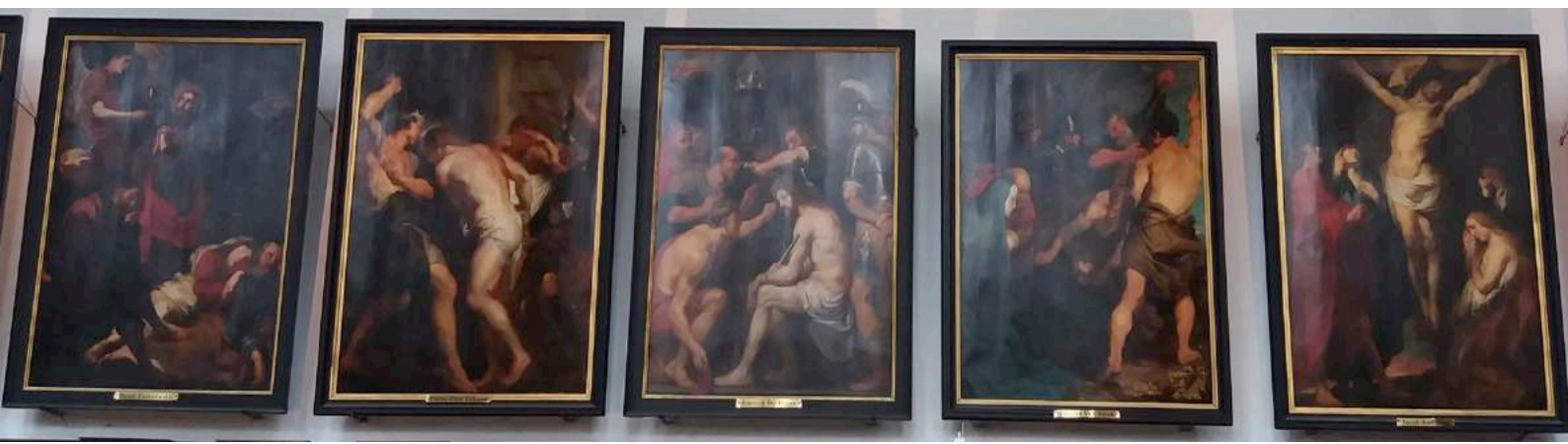
<http://www.sint-paulusparochie.be/>

Of vind onze Facebookpagina leuk en ontvang minstens driemaal per week nieuws over alle activiteiten en kunsthistorische artikels: **“Sint-Pauluskerk Antwerpen”**

Of stuur een e-mailtje naar sintpaulusvrienden@proximus.be als je lid wil worden, of gratis dit Sint-Pauluskrantje wenst te ontvangen, of gewoon een inlichting nodig hebt.

Je hebt het ook deze nacht gemerkt: zeg zeker niet zomaar “museum” tegen de Sint-Pauluskerk te Antwerpen!

Armand Storck



LES CURIEUX



Enkele dagen geleden stond ik met verbaasde ogen te kijken naar het vroeg twaalfde-eeuwse timpaan van de Sainte Foy in Conques, Auvergne. In de traditie van Vezelay en Moissac staat de Christusfiguur centraal als degene die zegt: "ik ben gekomen opdat mensen leven zouden hebben, leven in overvloed" (Joh. 10,10). Honderden figuren vertellen een liturgisch, theologisch, feodaal, intellectueel verhaal als een groots decorstuk. Drie reusachtige bogen omcirkelen dit opendoek met veertien kleine figuurtjes die met hun handen het doek willen optillen om zicht te krijgen op het geheel: **les curieux**.



*14 : 2 = 7.
Met een achtste
figuurtje bereik je
de volheid.*

Met beide handen schuift hij het decor open. Wat voorgesteld werd heeft iets met zijn volle leven te maken.

Dagelijks stappen "les curieux" de Sint-Pauluskerk binnen. Niet voor niets daagt een lange gang en enkele deuren hen uit om dingen even los te laten. Dit is geen museum maar een plek om het onverwachte, het transcendente ruimte te geven voor wie nieuwsgierig wil leven.

Een ganse gemeenschap van vrijwilligers behoedt, herstelt, draagt zorg voor deze eeuwenoude plek, vertaalt oude beeldkracht naar een appèl voor deze tijd. Hier wordt liturgie gevierd en krijgt Bach opnieuw de ruimte waarvoor hij spirituele composities bevrocht.

Dit is geen magische plek maar beeldtaal, sacramenteel handelen om het leven in zijn diepte te vieren. Hier is ruimte voor kunstenaars van onze tijd om onze aandacht te scherpen.

Tientallen Sint-Paulusvrienden staan dag na dag klaar om elkeen te onthalen die iets van het decordoek wil optillen.

Hoe u ook geïnspireerd bent, met welk basisvertrouwen u ook leeft, dit religieuze monument hoort toe aan "les curieux".

Pastoor Paul Scheelen



7^{de} NACHT VAN DE KERKEN - ZATERDAG 11 AUGUSTUS ANTWERPEN - 'DE HEMEL OP AARDE' - KERKEN MÉT EN ZONDER BAROK

19.00 u. – 23.00 u.



Antwerpen is zonder enige twijfel de meest uitgesproken barokke stad van de Lage Landen, waar men lééft en waar het leven uitbundig gevierd wordt. Toch rest ons nog maar een echte op en top barokke kerk: de Sint-Carolus Borromeuskerk. De meeste middeleeuwse kerken, gotisch van architectuur, kennen enkel een barokke 'garnituur', maar wél een die tellen kan: het meubilair en de decoratie, de liturgie en de muziek!

Het opkomend protestantisme dat de nadruk legt op het aanhoren van Gods' woord resulteerde in het midden van de 16^{de} eeuw in een heuse beeldenstorm tot groot verdriet van katholiek Antwerpen. De katholieke Kerk is ervan overtuigd dat men God ook tastbaar in de sacramenten kan ontmoeten en wil dit graag vreugdevol vieren als een feestelijk gebeuren. Vanaf het einde van de 16^{de} eeuw worden de gotische kerken dan ook opnieuw kleurrijk aangekleed. En met Rubens aan kop zorgt het herwonnen zelfbewustzijn van de Katholieke Kerk in de 17^{de} eeuw voor een echte triomfantelijke barokstijl. En dat laat zich niet enkel zien in de schilderijen op de altaren, maar in ál het overvloedige kerkmeubilair: verheven altaren, verfijnde koorgestoelten, leerzame preek- en biechtstoelen en speelse orgelkasten. Ook zonder *live* orgelspel weten die je in een muzikale stemming te brengen.

Hoog tegen de muren en plafonds willen schilders en beeldhouwers zelfs de poorten van de hemel doen open gaan. De hele kerk heeft trouwens iets weg van een hemelse feestzaal, want **de ontmoeting met God mag een feest zijn!** De liturgische diensten blijven niet beperkt tot *vaststaande* missen, maar groeien bij gelegenheid uit tot theatrale manifestaties met speciale effecten, luisterrijke gelegenhedenversieringen, optochten en toneel. Dit alles moest voelbaar maken hoe geliefd Jezus, Maria en de heiligen wel niet zijn. Geen kosten werden gespaard. Een overdaad ... die begon te schaden.

Eerst bij de Franse Revolutie en nog eens opnieuw in de jaren 1960 komt er aan dat 'rijke Roomse leven' een einde. Voor het kritisch zelfbewustzijn van het Westen was elk triomfalisme uit den boze, zeker dat van de godsdienst. Al gauw smolt het katholiek zelfbewustzijn als sneeuw voor de zon van de Verlichting en de secularisatie. Het leek wel alsof het geloof niet langer gevierd mocht worden. We kropen terug in de kast alsof er nooit een eerste Pinksterwonder had plaats gevonden.

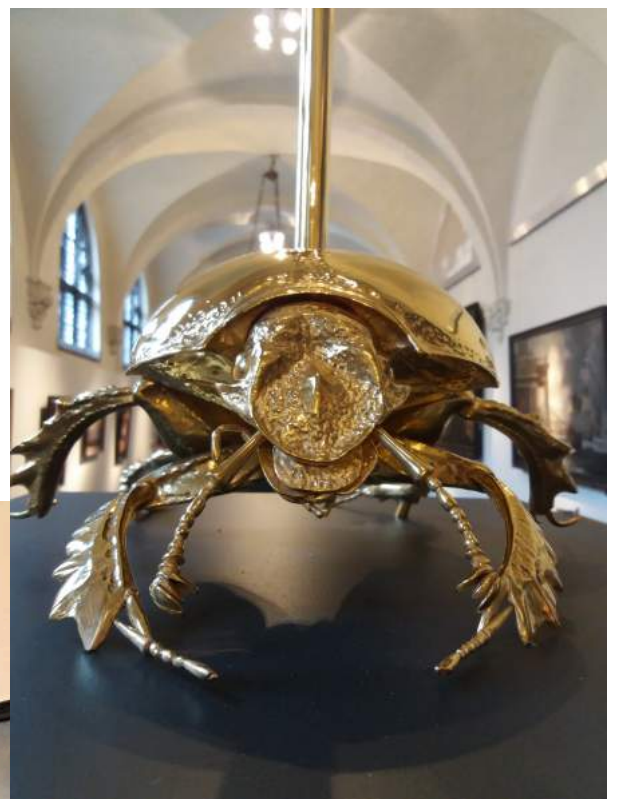
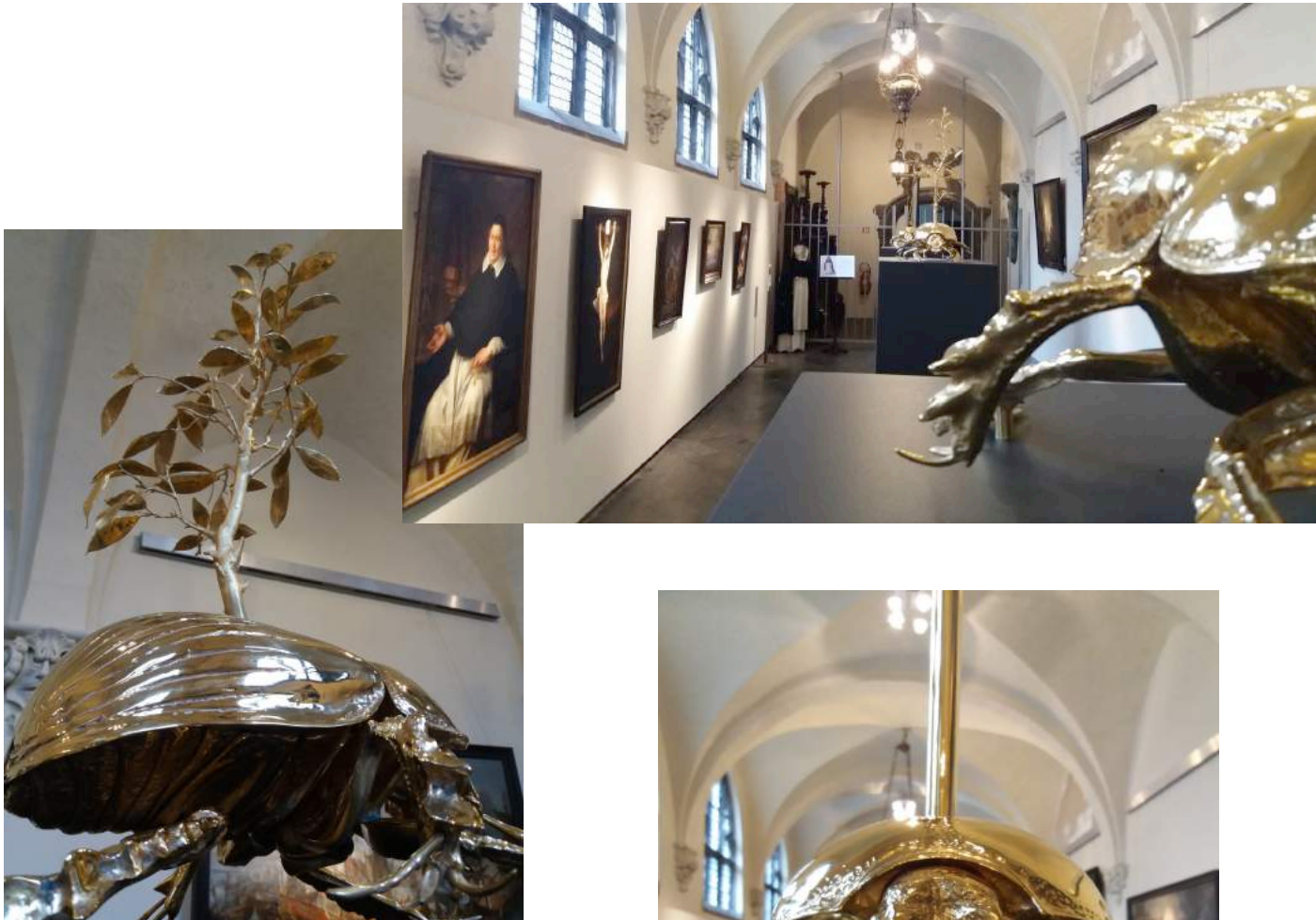
Gelukkig bleven er her en der – niet in het minst in Antwerpen – nog echo's van het 'barokke' feestgedruis binnen de Kerk verder leven, vooral dan door toedoen van zang en muziek. Het orgelspel blijft tot op de dag van vandaag gehandhaafd. Soms zijn er naweeën of zelfs heropflakkingen van het plechtstatige gregoriaans. Zolang de kwaliteit van eigen zangkoren het toelaat, prijst men zich gelukkig, maar velen zijn al ten onder gegaan of met uitsterven bedreigd. Een hoge uitzondering vormen de orkestmissen in de Sint-Pauluskerk en de artiestenmissen in de Sint-Carolus Borromeuskerk.

Het typische zintuiglijke, feestelijke karakter van de 'barok' heeft ertoe geleid dat dit begrip niet alleen slaat op de stijl van Rubens' 17^{de} eeuw, maar ook **in bredere zin** staat voor 'uitbundig feestelijk', 'speels fantasierijk', 'overvloedig decoratief' – 'het kan niet op'. In die zin wordt het gehanteerd door het culturele stadsfestival 'Barok 2018 – Rubens inspireert'.

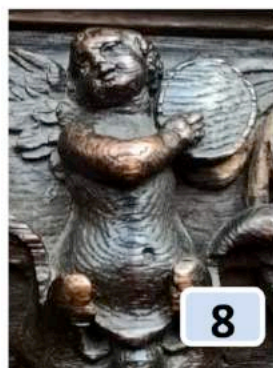
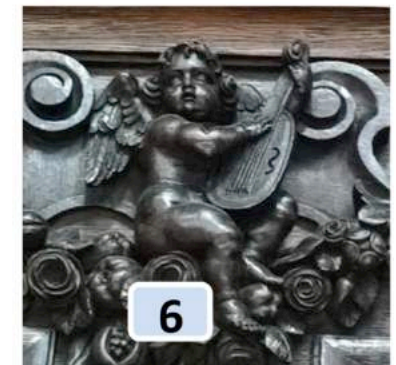
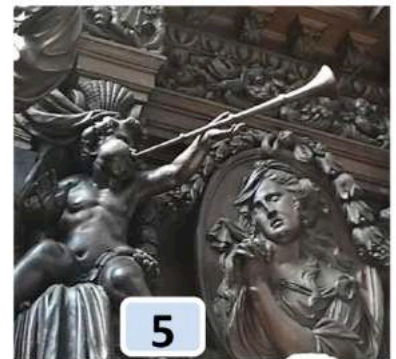
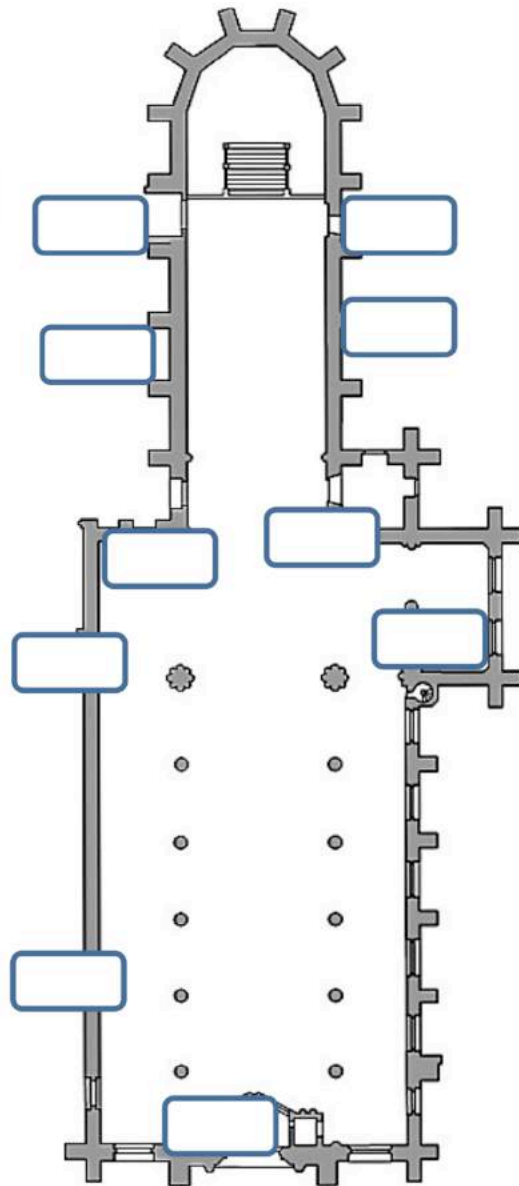
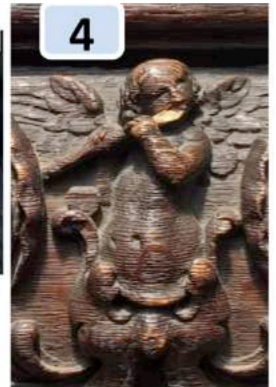
De 'Nacht van de Kerken' wordt georganiseerd door vzw Toerismepastoraal Antwerpen (TOPA).



Breng tijdens deze "7^{de} nacht van de kerken" een bezoek aan de Sint-Pauluskerk en geniet van haar Rubensschilderijen in de avondschemering, een uniek gebeuren in deze eeuwenoude kerk. Breng een bezoek aan de pandgang en ontdek drie werken van Jan Fabre: de Heilige pillendraaier met kruis, Heilige pillendraaier met wandelstok en de Heilige pillendraaier met laurierboom. Ze dateren alle drie uit 2016 en zijn gemaakt uit brons met een 24-karaats goudlaag. De pandgang is één van de gangen van het voormalige dominicanenklooster, die u bereikt via de kerk.



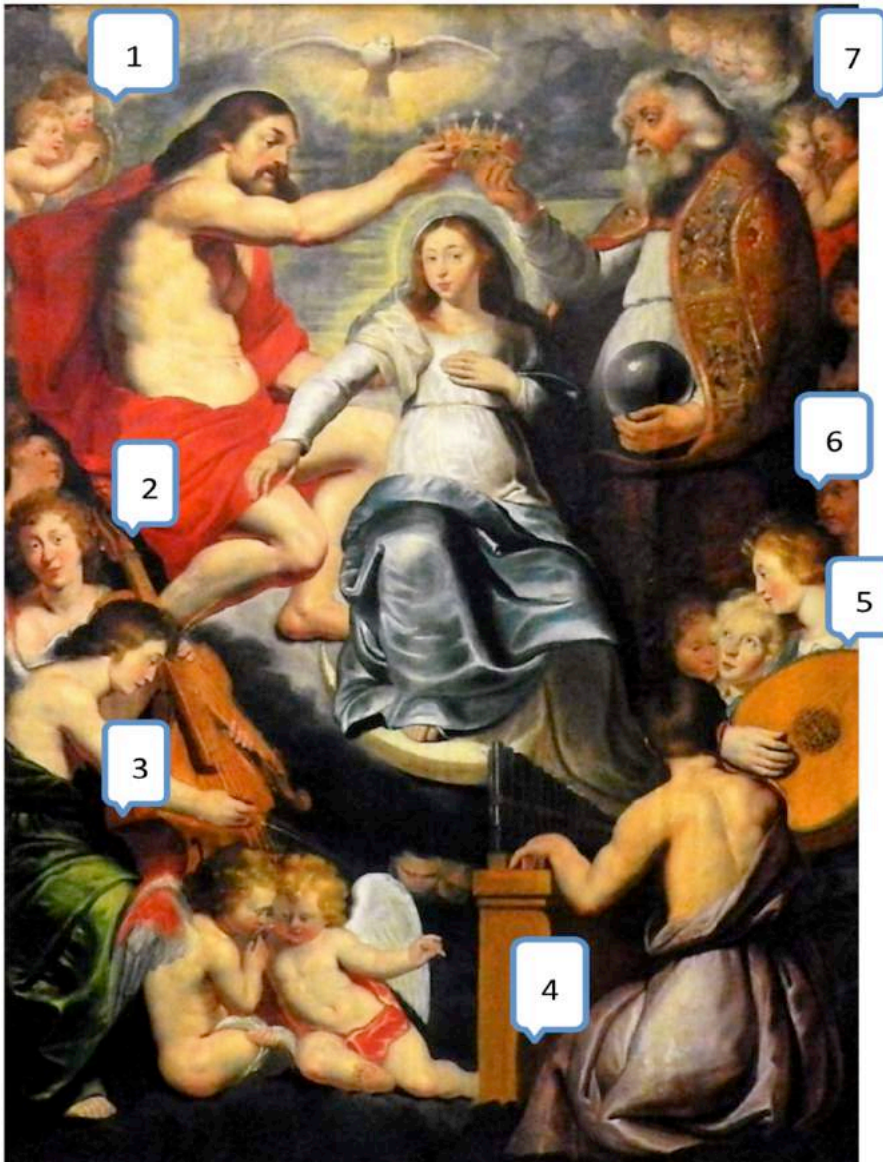
17DE EEUWSE MUZIEKINSTRUMENTEN IN DE ANTWERPSE SINT-PAULUSKERK



PLAATS DE NUMMERS
IN DE JUISTE VAKJES!

| instrument | nr | instrument | nr |
|------------|----|-------------|----|
| doedelzak | 1 | mandoline | 6 |
| lier | 2 | hoorn | 7 |
| triangel | 3 | handtrommel | 8 |
| traverso | 4 | harp | 9 |
| bazuin | 5 | viool | 10 |
| | | trommel | 11 |
| | | schalmei | 12 |

Het 17de eeuws schilderij uit de reeks van de 15 mysteries van de Rozenkrans, "de kroning van Maria", van Aernout Vinckenborgh toont Onze-lieve-Vrouw die omringt is door een waar orkestje.



Vul bijhorende nummers in!

(Een dulciaan is een blaasinstrument uit de Renaissance en de voorloper van de huidige fagot)

| instrument | nr |
|---------------|----|
| dulciaan | |
| tamboerijn | |
| luit | |
| orgelpositief | |
| barokviool | |
| gamba | |
| hoorn | |
| blokfluit | |
| harp | |

Ons orgel is één van de belangrijkste orgels van West Europa. Het houtsnijwerk is van de hand van Peter I Verbruggen. Het instrument zelf werd rond 1658 door Nicolaas van Haegen gebouwd. In 1730 werd het door Jean Baptiste Forceville uitgebreid en in 1824 werd het nogmaals uitgebreid, deze keer door Jean Josphe Delhaye. Het orgel telt 4229 pijpen en werd in de eerste helft van de jaren negentig gerestaureerd.

Vanuit de kerk moeilijk zichtbare instrumenten aan het orgel!

Lieve Van Assche



CHARLES GOUNODS MESSE SOLENNELLE: een traditie die ook in *Barokjaar 2018* wordt bewaard.

Ondanks het huidige "*Antwerpen Barok 2018/Rubens inspireert*", houden we op 15 augustus toch vast aan een traditie van jaren: de uitvoering van de *romantische* 'Messe Solennelle en l'honneur de Sainte-Cécile' van Charles Gounod blijft ook in 2018 gegarandeerd. 2018 is immers ook een herdenkingsjaar voor de componist: het jaar waarin Charles Gounod 200 jaar geleden geboren werd én 125 jaar geleden overleed.

Dat we Gounods mis uitvoeren op Moederkensdag hoeft trouwens niet te verbazen.

Toen de componist een boeiende vragenlijst over zijn persoon beantwoordde, verwees hij maar liefst drie keer naar de vrouw die hem op de wereld zette.

"Als u niet uzelf was, wie zou u dan willen zijn? – *Mijn moeder*". Heel mooi is zijn antwoord op de erop volgende vraag: "Waar zou u willen leven?" – *Daar waar ik haar opnieuw zie*. Even verder: "Wie zijn uw heldinnen in het dagelijks leven? – *De moeders*". In zijn antwoorden schuilt een gevoel van tederheid dat je op vele plaatsen terugvindt in de 'Messe Solennelle'.

De 'Messe Solennelle en l'honneur de Sainte-Cécile': ontstaansgeschiedenis

Er zijn aanwijzingen dat Charles Gounod al in 1849 begon te werken aan de Messe Solennelle.

Het *Sanctus* en *Benedictus* werden dankzij de beroemde zangeres Pauline Viardot (zus van *La Malibran*) uitgevoerd in Londen op 15 januari 1851. Het *Sanctus* was zo'n succes, dat het onmiddellijk hernomen werd. "*De volheid van de melodische schoonheid wordt gekoppeld aan religieuze waardigheid*", schreef de *Musical Times*.

Tijdens zijn vakantiemaanden in augustus en september van 1855 zal Gounod, in Luzerne, nabij Granville, de mis voltooiën. Hij draagt ze op aan zijn overleden schoonvader, Joseph Zimmerman, die ook ondervoorzitter was van de artiestenvereniging die de mis op 29 november in de Saint-Eustachekerk in Parijs zal uitvoeren.

Gounod laat zoals steeds de inspiratie over zich heen komen. Op 22 augustus schrijft hij aan zijn moeder (die een goede pianiste was): "mijn namiddagen breng ik vaak door met het lezen van mijn geliefde doctor Sint-Augustinus. Ik vertaal en noteer. Daarna overpeins ik dit en denk aan mijn mis, tot zo'n uur of vijf, nog steeds in het woud. Sinds een paar dagen ben ik op zoek naar mijn *Gloria ...*". In een andere brief schrijft hij: "De mis! In muziek! Door een arme man! Mijn God! ... Heb erbarmen met me". Was dit zijn inspiratie om de woorden "Domine non sum

dignus", die normalerwijze niet getoonzet worden omdat ze niet specifiek tot het ordinarium behoren, toch aan de mis toe te voegen?

Op 1 september beschrijft hij aan zijn moeder hoe het Gloria in elkaar zit: "Mijn Gloria bestaat uit vijf delen.

1° het vers van de engelen 2° een koor van blijmoedigheid, van *Laudamus te tot Pater omnipotens*. 3° bariton solozang van *Domine Jesu Christe tot Filius Patris*. 4° een Trio van *Qui tollis* tot het laatste *Miserere nobis*; tenslotte een koorzang als laatste beweging van het stuk. Ik hoop dat het geheel een homogene stijl heeft." "De sopraan wordt ondersteund door het koor die met gesloten mond zingen, zoals in een beeld van pure harmonie, een onzichtbaar koor van engelen."

Bij de Londense creatie van het *Benedictus* schreef Gounod, alweer aan zijn moeder: "het *Benedictus* werd zeer breed uitgevoerd door een groot ensemble, het resultaat was zeer overtuigend. Toch had ik het zachter willen horen, mysterieuzer, het effect zou nog dubbel zo groot geweest zijn".

In een brief van 26 augustus licht Gounod het *Domine non sum dignus* toe: "de eerste keer wordt het door de tenor solo gezongen. Hij vertegenwoordigt *de mens*, die doortrokken is van zijn boetvaardigheid. De tweede keer zingt de sopraan, zij symboliseert het *kind* dat minder angst heeft, meer vertrouwen omwille van de sereniteit van de onschuld."

Over het *Benedictus* schrijft Gounods collega Adolphe Adam: "une des plus heureuses inspirations de musique religieuse que je connaisse".

Dertig jaar later schrijft Camille Saint-Saëns:

"de uitvoering zorgde voor een schok. Deze eenvoud, deze grandeur, dit serene licht dat als een ochtendgloren verscheen aan de muzikale wereld, schudde mensen door elkaar. Men voelde de verschijning van het genie, die steeds pijnlijk, nooit vanzelfsprekend is. De glanzende stralen van deze mis lichtten op ... eerst was iedereen perplex, dan gecharmeerd, dan overwonnen."

De 'Messe Solennelle' van naderbij bekeken: een analyse door kapelmeester-emeritus Frans Dubois.

"In het zeer ingetogen **Kyrie eleison** wisselen koor en solisten mekaar af en bidden om ontferming. De chromatisch stijgende lijnen veroorzaken hier sterke spanningsvelden. Meestal volgt dan een uitbundig **Gloria in excelsis Deo** als jubelend contrast. Gounod ziet het anders en begint met een prachtige hoornsolo waarna de sopraansolo het thema overneemt, ondersteund door een zoemkoor met begeleiding van harp.

Een hemelse vondst is deze "Glorie aan God in de hoge". Pas bij **Laudamus te** (wij loven U) breekt de jubelstemming los in een "allegro pomposo" (statig en met grote praal) dat eindigt in een machtig slotakkoord. Nu volgt de overgang naar het "Andante" met een rustige cello-solo die de bassolo inleidt met "**Domine fili unigenite**" (Heer, eniggeboren Zoon). Let op de mooie repliek die de hobo hierbij geeft. Nadat de drie solisten samen verder gaan krijgen we de ondersteuning van een zes-stemmig koor met miserere nobis (ontferm U over ons). Met "**Quoniam**" (Gij alleen zijt heilig) nemen we het oorspronkelijke tempo terug op naar een driemaal herhaald amen. **Credo** begint na een orkestrale inzet met eenstemmig koor dat alzo nadrukkelijk zijn geloofsbelijdenis uit. **Et incarnatus est** (geboorte) wordt afwisselend door soli en koor ingetogen gezongen. Met een dreigend crescendo gaat dit gedeelte over naar het dramatisch geladen **Crucifixus** (kruisiging) ingezet door de bas. Na **Et sepultus est** (Hij heeft geleden en is begraven) gaan de alten in een versneld tempo over naar **Et resurrexit** (Hij is verrezen) dat geleidelijk naar **Et ascendit** (opgeklommen ten hemel), een nieuw hoogtepunt, leidt. **Et expecto** (verwacht de verrijzenis van de doden) voor zes-stemmig koor geeft de aanzet tot één van de mooiste momenten in dit werk : de overgang naar **Et vitam** (het leven van de toekomstige eeuwigheid) waar plots de harp op de voorgrond komt en we de hemelpoorten voor ons zien opengaan. Dat eindigt in een driemaal grandioos herhaald Amen maar wordt zeer ingetogen door het orkest afgerond. Het beroemde **Sanctus** is voor velen het hoogtepunt van dit werk. Zeer lyrisch bij de aanvang, geleidelijk aangroeiend naar een grandioos hoogtepunt en weer uitdeinend met de dwarsfluit in de solopartij. **Benedictus** (gezegend Hij die komt) is een ingehouden gebed voor sopraansolo en koor. Met **Agnus Dei** tenslotte kunnen de strijkers zich nog in een dankbare partij laten horen.

Domine salvum fac (Heer bescherm onze koning) hoort bij deze miscompositie. Vroeger werd na de hoogmis steeds het gebed voor de Koning, in Frankrijk de Keizer (en in de tijd van Gounod : Napoleon III 1808-1873) uitgevoerd. De drie grote pijlers van de maatschappij komen aan bod : Kerk, leger en volk. Na een korte instrumentale inleiding zingt het koor **Prière de l'église** (gebed van de kerk) . Daarna volgt **Prière de l'armée** (gebed van het leger) voor mannenkoor, blazers en slagwerk zoals gebruikelijk in de militaire muziek. Tenslotte volgt **Prière de la Nation** (gebed van het volk) met inzet van volledig koor, orkest en slagwerk. Met een licht geactualiseerde tekstaanpassing zingen we in Latijn : "Heer bescherm onze Paus Franciscus en verhoor ons op de dag dat wij U aanroepen". Dit werk, dat bij de mis hoort, wordt zelden of nooit uitgevoerd."

Charles Gounod – een herwaardering

In de biografie '*Charles Gounod*' (Fayard, 2009) stelt haar auteur Gerard Condé dat de mode om zich laatdunkend over Gounod uit te laten aan dringende herziening toe is. Na een succesvol leven volgde de depreciatie bijzonder snel: Charles Gounod werd gereduceerd tot de *publieksopera* '*Faust*' waarbij men Kuifjegewijs Bianca Castafiori de Juwelenaria laat debiteren. Of men monkelde wat bij het '*Ave Maria*', door sommigen omschreven als een zeemzoet gelegenheidswerk, gebaseerd op de eerste prelude van een échte componist.

Enkele stemmen over Charles Gounod:

Maurice Ravel: "Charles Gounod was de grondlegger van de *mélodie* in Frankrijk. Hij is het die het geheim van de sensuele harmonie heeft hervonden nadat ze verloren was gegaan bij de clavecinisten van de 17e en 18e eeuw. De muzikale renaissance die zich rond 1880 voltrok, kent in hem haar voorloper. Bizet, Lalo, Saint-Saëns, Massenet, gevolgd door Debussy, konden genieten van zijn weldoende invloed.

Op 18 februari 1923 schrijft **Gabriel Fauré** aan Gounods dochter: "in de rust van mijn huidige bestaan, omvaamt het oeuvre van uw vader me nog steeds. Als kind was ik er door gegrepen – maar met afstand nu kan ik nog meer haar wonderbaarlijke waarde inschatten. ... Ik weet wat ik hem verschuldigd ben, dat doe ik met een vurige tederheid."

Georges Bizet: "hoe gelukkig is het om de invloed van zijn warme verbeelding te ondergaan. Voor hem is de kunst een priesterschap, 't is hijzelf die dat zegt. Ik voeg eraan toe dat hij de enige man is onder de moderne musici die zijn kunst, de muziek, werkelijk aanbidt."

Reynaldo Hahn: "Nadat Massenet ons aan Gounod had voorgesteld – die ons feliciteerde omdat we Massenets leerlingen waren – begon Gounod over Mozart te praten. Gedurende tien minuten sprak hij over het kwintet in La Groot, met een mystieke emotie. Zijn blauwe ogen straalden en terwijl hij het sublieme andante schetste, tekende zijn witte hand een langzame, lange arabesk in de lucht. Ik zie het nog voor me, ik hoor zijn stem nog" (Le Figaro, 29 mei 1935).

Giovanni Pierluigi da Palestrina (ca. 1525 – 1594)

Tijdens zijn 3-jarig verblijf in Rome – naar aanleiding van de 'Prix de Rome' die hij had gewonnen, een prestigieuze aanmoedigingsprijs voor jonge kunstenaars – werd Charles Gounod diep beïnvloed door de muziek van Palestrina, die hij in de Sixtijnse kapel hoorde uitvoeren. Hij bestempelde ze als een terugkeer naar de “puurheid van de muziek”. Op deze hoogdag vertolkt Utopia, ensemble voor polyfonie in residentie in Sint-Paulus, onder meer Palestrina's 'Pulchra es, amica mea' en 'Ave Maris Stella'.

August De Boeck (1865-1937) en zijn 'O Beata Mater'

Wie zich wil verdiepen in het leven en werk van de vooraanstaande Vlaamse componist August De Boeck, verwijzen we graag naar www.augustdeboeck.be. De site besteedt aandacht aan een mooie monografie over de componist, die in 2011 verscheen onder redactie van Frank Teirlinck en Jozef De Beenhouwer. Ze maakt eveneens melding van een museum dat in Merchtem, geboortedorp van De Boeck, op 22 april 2018 de deuren opende. Ook op de website van het Studiecentrum voor Vlaamse Muziek vindt u een mooi biografisch portret van De Boeck, geschreven door Luc Leytens: www.svm.be/content/de-boeck-august. Mooie opnames van het werk van de Boeck vindt u op www.phaedracd.com. Het 'Gebed' voor vioolsolo en orgel dat concertmeester Hans Van Kerckhoven samen met titularis-organist Nicolas De Troyer verklankt, is het laatste werk van De Boeck. Hij kreeg de opdracht in oktober 1937, op 9 oktober overleed hij onverwacht aan een hartaderbreuk. Het werkje, net voltooid, stond nog op de piano. Eén van De Boecks mooiste motetten is ongetwijfeld “**O Beata Mater**” voor sopraansolo, koor en orkest. Het behoort inmiddels tot het DNA van de Sint-Pauluskerk. Ere-kapelmeester Frans Dubois maakte er samen met het Vlaams Radio Koor en sopraan Rolande Van der Paal een opname van die in de kerk verkrijgbaar is (uitgave Talent Records).

Sint-Pauluskerk, Antwerpen

15 augustus 2018



Maria Tenhemelopneming

Orkestmis voorgegaan door **Pastoor Paul Scheelen**

Charles Gounod *Messe Solennelle*

August De Boeck *O Beata Mater*

**Sint-Paulus Sinfonietta & deChorale
Utopia ensemble**

Elise Gäbele, sopraan
Denzil Delaere, tenor
Wilfried Van den Brande, bas

Nicolas De Troyer, titularis-organist

o.l.v. Kapelmeester **Ivo Venkov**

Het veertiende mysterie bevat een zestiende:

MARIA TEN HEMEL OPGENOMEN, DOOR AERTSEN.

In de unieke reeks van de vijftien mysteriën, uit 1615-1620, aan de noordelijke zijbeuk van de Sint-Pauluskerk te Antwerpen, vinden we als veertiende mysterie "De Tenhemelopneming van Maria". In een 17^{de} - eeuws document, dat de schilderijen in de reeks oplijst, lezen we: "*de Hemelvaart van Maria, door verscheidene aelmoessen gemaect, door Aertsen ... 66*" – en die 66 was dan het bedrag in gulden dat de schilder ontvangen had. Daar moeten we het eigenlijk mee doen als informatie over de auteur van het werk, maar daarover straks meer.

We zien een mooie, eenvoudige, Maria, die de handen gevouwen houdt en opkijkt naar het licht waar ze naar op weg is. Engeltjes wachten haar boven op en doen hun best om de donkere wolken van de dood weg te duwen. Ze ontstijgt een stenen sarcofaag, gemaakt in Romeinse stijl. Op die sarcofaag is een tafereel merkbaar, gebeeldhouwd in halfreliëf, maar we kunnen niet onderscheiden wat het onderwerp is. Maria onderneemt de reis niet zonder ondersteuning: drie vrouwen en 7 apostelen staan of zitten rond de sarcofaag geschaard.

Zou de man in de rode mantel op één knie, prominent vooraan, de apostel Thomas kunnen zijn? Toen Thomas hoorde dat Maria stervende was snelde hij vanuit zijn missiepost in Indië terug naar Palestina, werd onderweg nog geholpen door engelen, die hem een hemelboog als variant op een vliegend tapijt aanboden, maar hij kwam toch te laat voor de begrafenis. Zijn op één knie glijdende beweging en de beweging van zijn armen doen vermoeden dat hij het nog net haalde voor de Tenhemelopneming. Just-in-time, zeggen ze in de haven. Een apocrief verhaal, maar heel toepasselijk verbeeld in dit schilderij, als het Thomas is. Hij wordt meestal met blote voeten afgebeeld, dat klopt alvast en in dit geval heeft hij een kale kruin, dat wijkt wat af van hoe we gewoonlijk Johannes zien, een mogelijk andere kanshebber op die plek.

In echte barokstijl lijkt dit schilderij een foto, waar de protagonisten gekiekt worden in het midden van de actie. Zo wordt dit werk de veertiende bladzijde in het vijftiendelige fotoalbum van Maria.

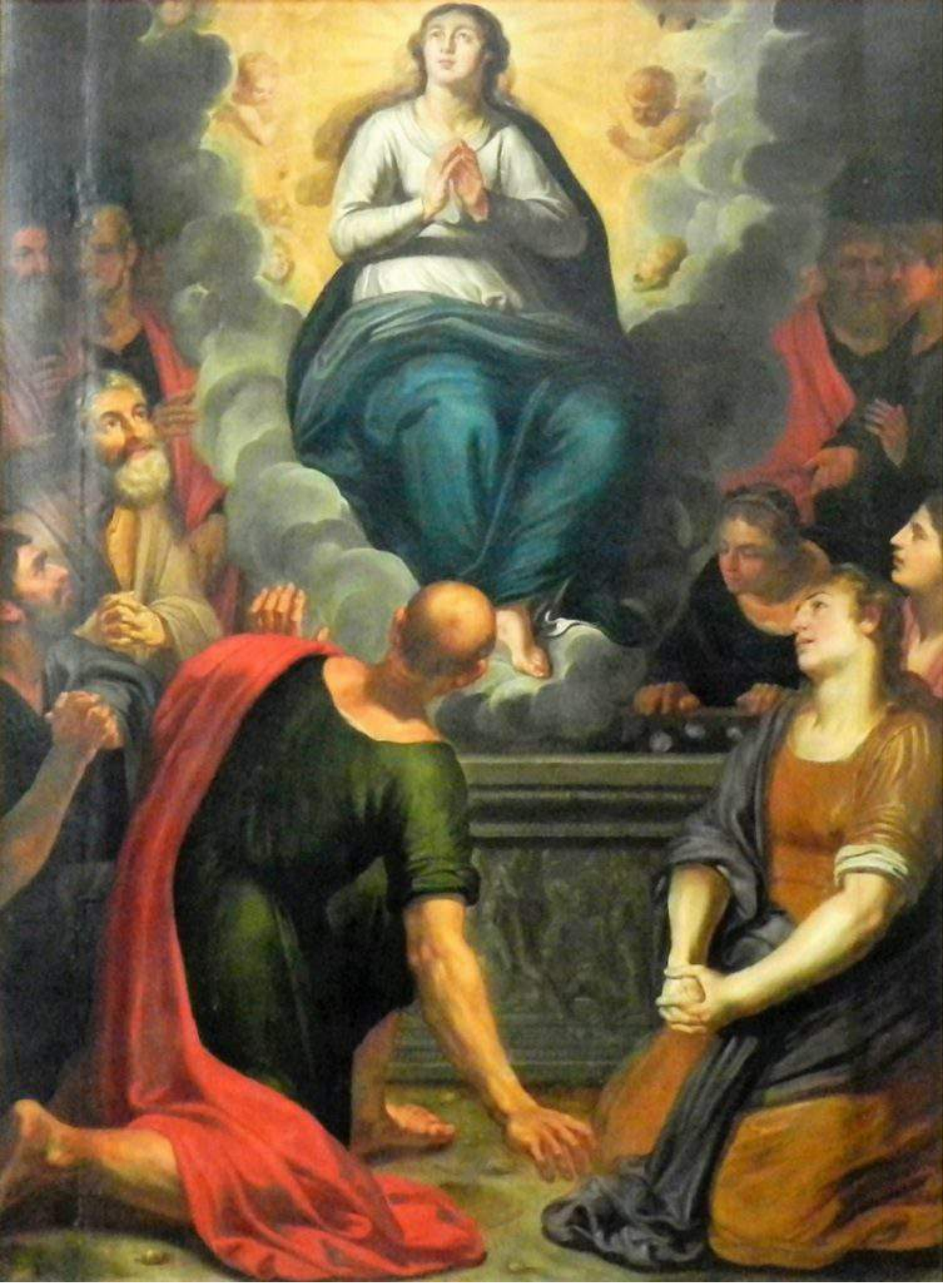


Foto: Toerisme Pastoraal (TOPA) Antwerpen

Zou Aertsen de mosterd voor het schilderij gehaald hebben bij Otto Van Veen? Dan toch alleen maar voor wat betreft de Maria in haar wolkenband en dan nog met enige fantasie. Het werk van Van Veen is in het bezit van de Alte Pinakothek te München en is niet gedateerd, maar het lijkt nog 16^{de} -eeuws, dus het kan best zijn dat Aertsen het schilderij heeft gekend en in gedachten heeft gehouden.



Aertsen Van Veen



Het statische tafereel van Van Veen. Wat een verschil met Aertsen, met zijn barokke penseelstreek, zijn momentopname van liefde, zijn emotie in het gelaat van Maria en de drie vrouwen rond haar lege graf. De vrouwen bij Van Veen constateren slechts dat Maria weg is, bijna emotioneel.

Foto's Van Veen: Alte Pinakothek München

Wat Aertsen uitstekend geschilderd heeft, dat zijn de drie dames rechts onderaan. Ze behoren tot het mooie wat onze kerk aan barokke tafereelen te tonen heeft. We kennen hun namen. Maria Magdalena zit rechts op de voorgrond, ze mijmert, ze kijkt niet naar Maria. Ze zit met haar gedachten ergens anders, in de hemel wellicht, bij Jezus. Blij voor Maria dat die daar wordt opgenomen.

En dan zijn er de twee halfzussen van Maria: Maria Kleofas en Maria Salome. Eén van hen kijkt op naar Maria, terwijl de andere in de geopende sarcofaag kijkt, naar de rozen die er in achtergebleven zijn. Rozen als symbool van liefde, van de koningin van de rozenkrans. Het lijkt misschien wat ouderwets om zo te denken en het is zeker niet pejoratief bedoeld tegen mannen, maar zo een groepje vrouwen, in die houdingen, met die bedoeling, dat benadert de essentie van liefde.



Helemaal in het begin heb ik u verteld dat we alleen maar weten dat "Aertsen" dit schilderij heeft gemaakt. En in de titel van dit artikel staat dat we nog een mysterie voor onze neus hebben. Onder de kader van het schilderij prijkt, op een koperen bordje, de naam "Dirk Aertsen" en dat

terwijl alle standaardwerken over de 15 mysteriën van de rozenkrans het hebben over "Jan Aertsen". In het oudste documentje dat we hebben, dat de prijs vermeldt, staat alleen maar dat het gaat om schilder "Aertsen". Wie is nu eigenlijk de Aertsen die dit werk maakte?

Was het maar Dirk! Geboren in 1557 als zoon van de redelijk bekende Pieter Aertsen is hij op 63-jarige leeftijd gedood tijdens schermutselingen in Fontainebleau, waar hij eigenlijk niets mee te maken had. Daar kan je tenminste nog een mooi romantisch verhaal rond maken: Louis XIII, Maria de Medici, de Calvinisten, de musketiers en dan Dirk die daar plots tussen verloren loopt en de dood vindt. Maar nee, het zou Jan zijn, waarvan we enkel weten dat hij in 1634 gestorven is, geen leerling van Rubens was en waarschijnlijk in de Onze-Lieve-Vrouwekerk begraven werd. Het was pas in de 18^{de} eeuw dat Jacobus Van der Sanden, secretaris van de kunstacademie, er de voornaam "Jan" aan toevoegde. Dat mysterie gaan we toch nog eens uitspitten.

Terug naar ons schilderij. De vermelding in het oude document, dat de Tenhemelopneming van Maria is geschilderd na het vergaren van aalmoezen om de 66 gulden te kunnen betalen, opent wat denkspies. Aan de hand van onderzoek van de houten panelen aan de achterzijde van de vijftien schilderijen, blijkt dat die panelen waarschijnlijk allemaal door hetzelfde atelier zijn gemaakt. Dat ondersteunt het idee van een "Gesamtkunstwerk". Er bestaat zelfs de mogelijkheid dat de onbeschilderde panelen een tijd in de Sint-Pauluskerk zijn geplaatst om ze te laten uitdrogen en wennen aan het klimaat binnen de kerk. In je verbeelding zie je daar dan plots op de grond dat ene onbeschilderde paneel staan, met een offerblok ervoor "voor de Tenhemelopneming van Maria" – terwijl andere, gesponsorde schilderijen al afgewerkt aan de muur hangen. En, nadat de nodige "aelmoessen" vergaard zijn, gaat Aertsen aan het werk. Dirk of Jan, wat maakt het eigenlijk uit, de man heeft hier wellicht zijn persoonlijke meesterwerk geschilderd!

Armand Storck

Bronnen: De 15 Rozenkransschilderijen... proefschrift Mark Robbroeckx RUG 1972; Liggeren, Van Lerijs; Sint-Pauluskerk en haar Kunstbezit, A. Janssens 1971; Sint-Paulus, de Antwerpse dominicanenkerk... Rudi Mannaerts 2014; RKD; KIK-Balat.

BEGEESTER(EN)DE BAROK

Kent onze kerk voor u geen geheimen meer? Of is ze nog onontgonnen terrein? Voor ieder wat wils! Professionelen uit het kunsthistorisch veld – musicologen, muzikanten, wetenschappers, doctorandi en doctors – belichten vanuit hun vakgebied de Sint-Pauluskerk in haar barokke en contrareformatorische context.

28 augustus 2018: Jan Van Damme, dienst Erfgoed, provincie Oost-Vlaanderen

De 'Funktionsgeschichte' van de Sint-Pauluskerk

De Sint-Pauluskerk bezit maar liefst drie (ooit vier) werken van Rubens. Maar zo'n ronkende naam als Rubens vertelt weinig. We dienen ons af te vragen: waarom hangen die werken in de Sint-Pauluskerk? Wat wilden de paters ermee 'doen'? Wat heeft o.a. de rozenkransdevotie met de dominicanen te maken? Vanuit deze doelstellingen verklaart Jan Van Damme u het architecturale programma en haar inrichting van de Sint-Pauluskerk.

18 september 2018: Nicolas De Troyer, titularis-organist Sint-Pauluskerk Antwerpen

Jan Dismas Zelenka en zijn 'Missa Omnia Sanctorum'

Op 1 november 2018 sluiten we het muzikale barokjaar 2018 af met de 'Missa Omnia Sanctorum' van Zelenka. Deze tijdgenoot én vriend van Bach werd in zijn tijd geprezen, nu is hij een nobele onbekende. Net daarom is hij voor musicologen een interessant onderzoekdomein. Onze organist Nicolas De Troyer brengt u de laatste stand van zaken.

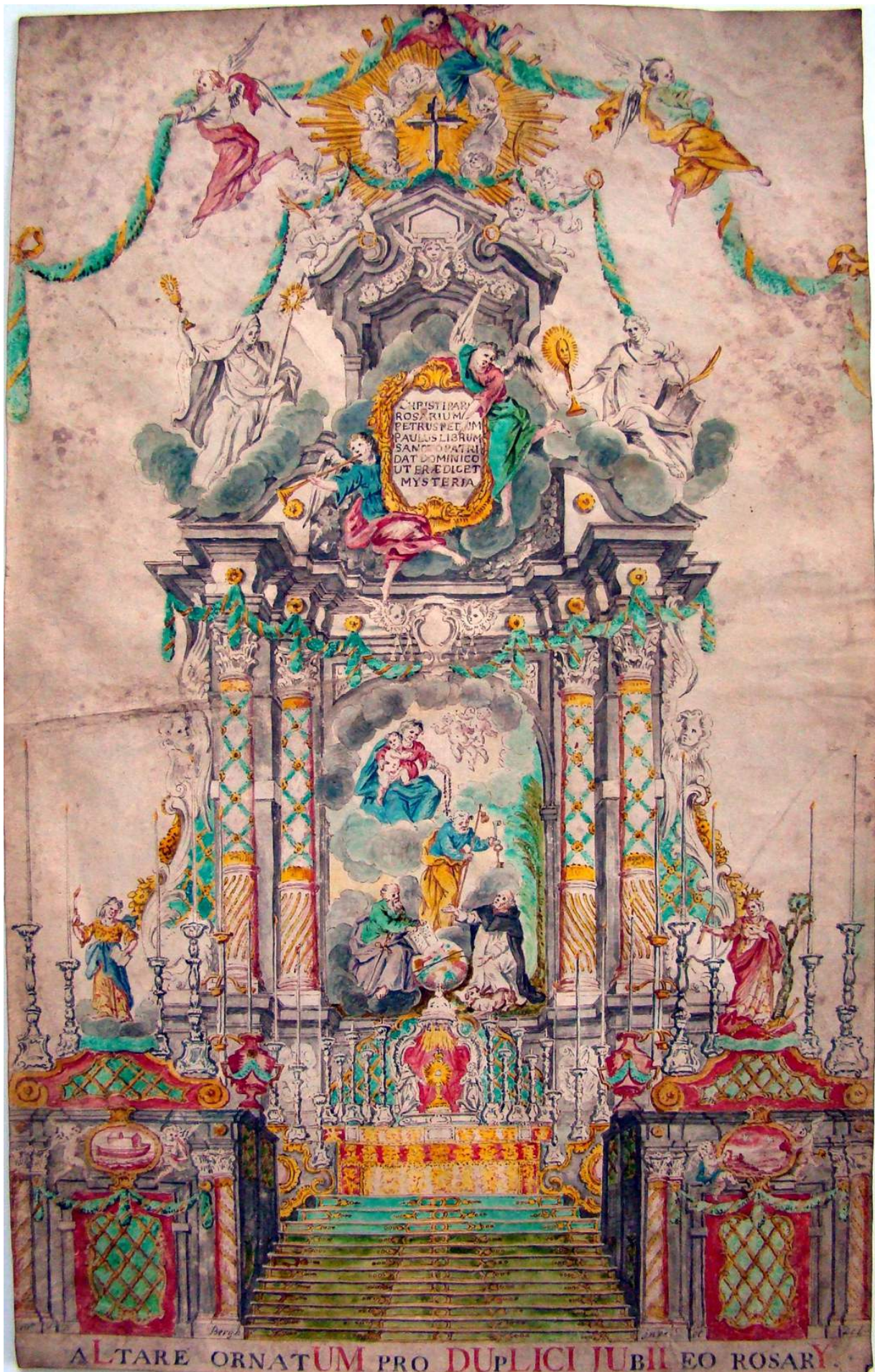
23 oktober 2018: dr. Wim Nys, hoofd collectie en onderzoek DIVA De Sint-Pauluskerk en haar barokke zilverwerk.

Het 17de-eeuwse zilverwerk van de Sint-Pauluskerk is een kleine maar fijne collectie. Deze te ontdekken parels worden uit de doeken gedaan door dr. Wim Nys, hoofd collectie en onderzoek museum DIVA, het nieuwe diamantmuseum met een hart voor zilver.

PRAKTISCH:

- **Waar?** In de Sint-Pauluskerk Antwerpen (ingang langs Sint-Paulusstr. 22)
- **Uur?** Lezing begint om 18.30 (deuren openen om 17uur)
- **Prijs?** 10 euro per lezing (incl. drankje en 2 broodjes naar keuze)
- **Inschrijven?** Mail naar sintpaulusvrienden@proximus.be, vermeld naam deelnemer(s) en datum lezing die u graag wil bijwonen (ten laatste donderdag vóór de lezing). We mailen u terug met verdere instructies voor betaling (rekeningnummer BE45 2200 9085 5589)

- **Meer info?** www.muzeikinsintpaulus.be, www.mkaweb.be of bezoek onze facebookpagina 'Sint-Pauluskerk Antwerpen'



PAROCHIALE COÖRDINATIEKALENDER

augustus

| | | | |
|----|----|--------|---|
| Za | 4 | 19.00u | Nacht van de Musea - Zonnekind |
| Zo | 5 | 10.30u | Gildemis De Crans |
| Ma | 6 | 14.00u | Dagelijks bestuur Muziekkapel |
| Di | 7 | 10.00u | Redactievergadering |
| Wo | 8 | | Repetitie Amuz |
| Vr | 10 | 11.00u | Huwelijk Stefan Stegers en Kim De Feyter voorganger diaken Luc De Kolver |
| Za | 11 | 10.00u | Repetitie Utopia |
| | | 11.30u | Eucharistieviering Wielemans-Prové |
| | | 19.00u | Nacht van de Kerken |
| Zo | 12 | 10.30u | Orgelmis |
| | | 12.00u | Doop Vermeulen |
| Wo | 15 | 10.30u | Orkestmis - Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopneming |
| Do | 16 | 10.00u | Studium Generale |
| Vr | 17 | 22.00u | AMUZ Laus Polyphoniæ - Huelgas |
| Zo | 19 | 10.30u | Gregoriaanse mis |
| Ma | 20 | 20.00u | AMUZ Laus Polyphoniæ - Stile Antico |
| Do | 23 | 22.15u | AMUZ Laus Polyphoniæ - Trio Mediaeval |
| Zo | 26 | 10.30u | Orgelmis |
| Di | 28 | 18.30u | Lezing Barok - Jan Van Damme (deuren open 17.00u) |

september

| | | | |
|----|----|--------|---|
| Zo | 2 | 10.30u | Solistenmis |
| | | 12.30u | Doop Marilou Hoebrechts door Herman Augustijns |
| Ma | 3 | 14.00u | Dagelijks bestuur Muziekkapel |
| Di | 4 | 10.00u | Redactievergadering |
| Do | 6 | 14.00u | Kerkraad |
| Vr | 7 | 9.30u | TCT |
| Zo | 9 | 10.30u | Koormis Heilig Kruis |
| | | 14.00u | Open Monumentendag |
| Zo | 16 | 10.30u | Gebedsviering - Barokmis - Duitse barok |
| Di | 18 | 18.30u | Lezing Barok - Nicolas De Troyer (deuren open 17.00u) |
| Vr | 21 | 19.00u | BBQ SPV |
| Za | 22 | 13.00u | Huwelijk Leys en Heylen - doop van Karel en Fons |
| | | 20.00u | Vergadering Centraal Kerkbestuur |
| Zo | 23 | 10.30u | Orgelmis |
| Zo | 30 | 10.30u | Koormis - Dag der Zeelieden |

EUCHARISTIEVIERING SINT-PAULUSKERK

zondag 10.30 u

PASTOOR Paul SCHEELLEN

Onthaal, pastoraal gesprek, doop, huwelijk, uitvaart
pastoor@sint-paulusparochie.be | 0476 34 69 12

PAROCHIESECRETARIAAT

Sint-Paulusstraat 22, 2000 Antwerpen
Dinsdag tussen 10.00u en 12.00u
03 231 33 21

KERKFABRIEK SINT-PAULUS

- Voorzitter Walter Vrinssen
03 231 31 48 of 0477 50 01 90 | kerkfabrieksintpaulus@skynet.be
- Collectiebeheer en afspraken voor kerkgebouw,
leveringen, technische ondersteuning: Caroline De Wever
0479 34 41 26 | carolinedeweever@hotmail.com

CONCERTEN EN EVENEMENTEN

- Leo Van achter
0473 97 83 36 | leo.vanachter@skynet.be
- Wilfried Van den Brande: intendant
0477 57 25 31 | muziekinsintpaulus.be
- Nicolas De Troyer: organist-titularis
0486 41 25 82 | nicolasdetroyer@gmail.com

TOERISME EN RONDLEIDING

Sint-Paulusvrienden:

- sintpaulusvrienden@proximus.be
- Walter Geluyckens: 0494 44 82 53
- Leo Vereecken: 0486 57 52 35
- Joris Reymer: 0475 33 80 03

REDACTIE SINT-PAULUSKRANTJE

Ontwerp: E. Vandecaeter

Redactie: P. Scheelen, C. De Wever, A. Storck,
W. Geluyckens, L. Van achter, W. Van den Brande,
E. Vandecaeter

Beelden: P. Scheelen, C. De Wever, A. Storck,
W. Geluyckens, TOPA, : Alte Pinakothek München,
J. Koops

Teksten en afbeeldingen werden
opgenomen zoals door de auteurs
aan de redactie bezorgd.

grafische vormgeving omslag: Eva Willaert